

Социјална заштита треба да се представи заједници, да покаже свој људски лик и приближи грађанима да је она ту у служби деце и породице, а не против њих

ИНТЕРВЈУ ЗА КОНЕКТАС,
ВОЛОНТЕРСКИ СЕРВИС
СТУДЕНАТА И ПРАКТИЧАРА
СОЦИЈАЛНОГ РАДА –
ТАМАРА БОРИСАВЉЕВИЋ,
ЦЕНТАР ЗА ПОРОДИЧНИ
СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ
БЕОГРАД

1. Колико дуго радите као психолог у Центру за породични и смештај и усвојење у Београду и којим вредностима се водите у свом свакодневном раду?

Припадам групи ентузијаста, стручњака на пољу дечије заштите, који су оснивали овај центар, стварајући стручне предуслове за његов рад неколико година пре званичног почетка, 2008 године. Наша мисија је била да развијемо савремено хранитељство, које ће пратити актуелне, доказане светске трендове, а истовремено уважити традицију бриге о деци коју смо као друштво имали. Били су нам доступни модели и искуства земаља са развијеним системима дечије заштите, као што је PRIDE модел праксе, британски модел, шведска искуства...

Градили смо кохерентан вредносни и стручно-методолошки оквир у коме је хранитељство јасно дефинисано као подршка породици детета да превазиђе тешкоће у којима се тренутно налази, тако што неко други привремено преузима бригу и детету, док се родитељи довољно не оснаже. Кључне вредности у које верујем потврђују се упркос свим изазовима - вера у моћ порука коју својим поступцима упућујемо деци, поштовање људи и њихових снага, поверење у капацитет људи да уче и мењају се, значај породице за свако људско биће...

2. Зашто је постојање услуге хранитељства значајно из угла бриге о детету?

Из блиских односа са другима, пре свега са одраслима који брину о њима, деца стварају слику о томе колико се другима може веровати, какав је свет у коме живе и колико су они сами вредне особе које заслужују љубав. За децу чије је поверење у људе и себе саме нарушено тешком животном причом важно је да им неко понуди другачије искуство. Ту врсту односа блискости, интензивне размене и топлине нуди хранитељска породица. Она може постати сигурна база за дете, охрабрити га да је безбедно волети и ослањати се на друге, да може имати самопоштовање. Градећи везу са хранитељима дете усваја породичне вредности, чувајући и везе са својом породицом порекла. Опорављено и оснажено, дете може да боље разуме узроке поступака својих родитеља и са њима изгради квалитетнији однос.

3. Када се деца смештају у хранитељску породицу?

Упркос честим заблудама да је узрок издвајања деце из породице лоше материјално стање родитеља, оно није одлучујући разлог. Напротив, сви познајемо много породица скромних прихода које успешно брину о својој деци. Узроци због којих нека деца не могу да живе са својим родитељима су обично сложени, вишеструки. Неки родитељи добију децу пре него што су на то спремни, неки имају проблеме везане за ментално здравље, болести зависности и сл. У неким породицама су међусобни односи дубоко поремећени, па је породица исцрпљена конфликтима. Насиље у породици, било да је усмерено директно на дете или је дете сведок насилног чина, може да снажно угрози дечији развој. Да ли ће и када ће дете бити измештено из породице зависи од степена његове угрожености. Центар за социјални рад, пре доношења овакве одлуке, покушава да породицу подржи да успостави адекватније родитељство. Али неке породичне кризе су такве да захтевају хитно измештање деце, јер се ради о околностима у којима постоји висок степен ризика по безбедност и здравље детета.

4. Ко може бити хранитељ, а ко усвојитељ?

Постојећи нормативни акти дефинишу предуслове које мора да испуни једна породица да би постала хранитељска односно усвојитељска, као и стандарде стручног поступка којим се врши процена. Наш систем социјалне заштите хранитељство и усвојење дефинише као облике заштите који се заснивају на потпуно раздвојеним поступцима, па се за сваку од ових улога пролази посебна процедура припреме и процене. Суштинска разлика између ова два облика заштите је у томе што је хранитељство осмишљено као привремено, деца на хранитељству задржавају законску припадност својој биолошкој породици и контакте са сродницима, док је усвојење трајно, прекидају се законске везе детета са породицом порекла и оно постаје члан породице својих усвојитеља. Различити модели развоја хранитељства и усвојења, као и наша искуства, указују на то да и хранитељи и усвојитељи морају имати сличне компетенције да би успешно обављали своју улогу. Они морају бити способни и спремни да детету са трауматским искуствима понуде сигурно окружење, подстицај и подршку да превазиђе последице које су на његов развој оставила ранија искуства и науче дете како да изгради квалитетне и трајне везе са другим људима. Рад на животној причи детета је такође задатак који је заједнички и једнима и другима. Усвојењем се мења дететова документација али се не брише његова прошлост и порекло, па усвојитељи морају бити компетентни да је детету представе на начин који му омогућава да разуме шта се догодило и негује његово самопоштовање. На крају, али сигурно не најмање важно, у остваривању своје сложене улоге и хранитељи и усвојитељи морају да буду у стању да сарађују са различитим стручњацима и другим особама које су важне за дете. Због ових сличности у неопходним компетенцијама модели праксе у неким земљама предвиђају заједничку обуку хранитеља и усвојитеља.

Наравно да се разлике које постоје у овим улогама одражавају и на разлике које постоје у процени. Када је у питању процена усвојитеља важно је њихове компетенције сагледати не само у односу на актуелни тренутак већ и на капацитете да дугорочно испрате развој детета и суоче се са изазовима које носе будуће развојне фазе. Да би се сви изазови које носи развој детета и

породице предупредили, постојећа законска решења предвиђају да усвојитељи морају бити пар у брачној или ванбрачној заједници, као и да разлика у годинама у односу на дете не може бити већа од 45 година. Ако усвојитељи не испуњавају ове критеријуме усвојење може да се заснује само уз посебну сагласност ресорног министра. Постоје различите реакције и стручњака и јавности у односу на ова решења, посебно јер се родитељство у модерним друштвима све брже мења, све више је родитеља појединаца, а и време остваривања родитељства је померено. Када је у питању хранитељство, оваква ограничења не постоје.

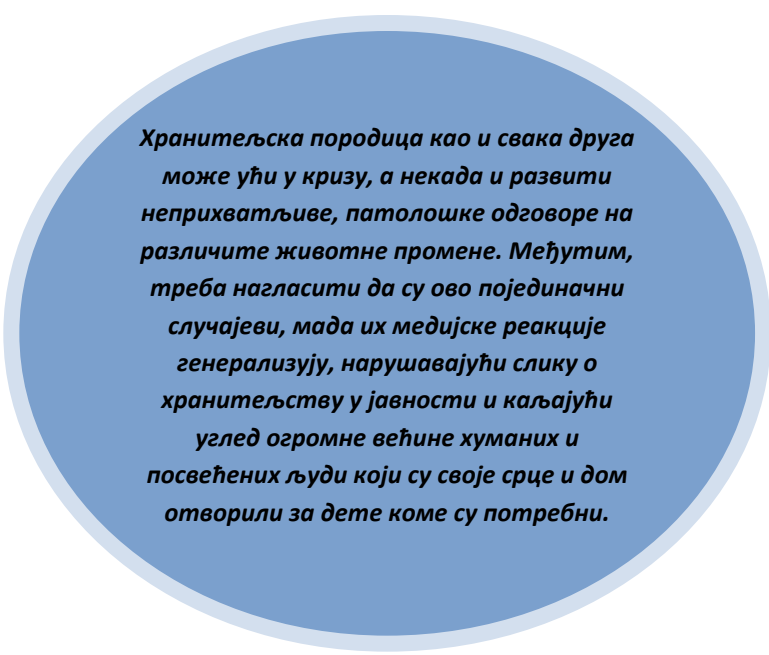
5. Како изгледа процедура одабира хранитељских породица и колико траје?

Процена хранитељских породица је вишемесечни процес, који се састоји од неколико фаза. Најпре се утврђује испуњеност основних законских предуслова кроз анализу документације, а затим врши интегрисани процес обуке и стручне процене будућих хранитеља. Кроз обуку се покрећу процеси разумевања хранитељске улоге и преиспитивања могућности породице да је успешно испуњава, тако да и самопроцена кандидата има значајну улогу. Треба нагласити да се ради о специјализованој процени фокусираној уско на хранитељство, јер не могу све породице, без обзира на своју добронамерност, животну и родитељску успешност бити у стању да одговоре на изазове бриге о деци са трауматским искуствима и сложенем породичном ситуацијом.

6. На који начин се прати рад хранитељских породица и које се мере предузимају уколико постоје жалбе на рад хранитеља?

Начин и интензитет праћења зависи од тога да ли територију на којој живи породица својом делатношћу покрива неки од центара за породични смештај и усвојење. Ови центри увид у рад хранитељских породица врше кроз редовне кућне посете, учешће хранитеља у обукама којима се унапређују њихове компетенције и кроз информације које добијају од других сарадника у процесу заштите детета. Тамо где центри за породични смештај нису преузели праћење хранитељских породица, те послове обавља центар за социјални рад, који због оптерећења другим пословима за то има мање могућности.

Када су у питању жалбе на рад хранитеља, треба нагласити да се кроз процес обуке будући хранитељи припремају за то да је хранитељство „**јавно родитељство**“, да њихов породични живот и бригу о детету прате различити стручњаци, али и да постају предмет повећане пажње своје околине која на њихово хранитељство различито

Хранитељска породица као и свака друга може ући у кризу, а некада и развити неприхватљиве, патолошке одговоре на различите животне промене. Међутим, треба нагласити да су ово појединачни случајеви, мада их медијске реакције генерализују, нарушавајући слику о хранитељству у јавности и каљајући углед огромне већине хуманих и посвећених људи који су своје срце и дом отворили за дете коме су потребни.

реагује. С обзиром на осетљивост деце о којој брину, свака пријава везана за рад хранитеља се пажљиво преиспитује.

Постоје ситуације у којима се утврди да хранитељи своју улогу не обављају адекватно или је чак злоупотребљавају. Хранитељска породица као и свака друга може ући у кризу, а некада и развити неприхватљиве, патолошке одговоре на различите животне промене. Међутим, треба нагласити да су ово појединачни случајеви, мада их медијске реакције генерализују, нарушавајући слику о хранитељству у јавности и каљајући углед огромне већине хуманих и посвећених људи који су своје срце и дом отворили за дете коме су потребни. Ти људи, који мењају животе деце и отварају им врата будућности, остају углавном невидљиви, не пружа им се довољно прилике да се представе и представе хранитељство.

7. Колико дуго се деца задржавају у хранитељском смештају и који су главни изазови у пракси за повратак деце у биолошку породицу?

Оно што, на жалост, можемо констатовати је да се велики број деце, неплански, задржава јако дуго у хранитељским породицама, чиме хранитељство практично губи своју привременост, а деца остају без јасних одговора шта могу да очекују. Њихове везе са родитељима временом слабе, а шансе за повратак су све мање. Благовремено планирање сталности за дете је од кључног значаја за његов доживљај сигурности, слику о себи и развој у целини. Да би се створили услови да се дете врати у породицу порекла, потребно је током трајања смештаја стално неговати међусобне контакте и пружати подршку унапређивању односа са родитељима, браћом и сестрама, сродницима. С друге стране, постоје ситуације у којима се покаже да, без обзира на пружену подршку, не постоји перспектива повратка детета у породицу родитеља или сродника. Тада одлуке о избору усвојења као начину на који ће се остварити најбољи интереси детета треба донети и реализовати на време, не пуштајући да прођу године у којима се дете пита где припада и шта ће бити са њим. Деца имају право на законски и социјални статус који им даје сигурност. Дугорочно хранитељство може бити опција која је, у неким околностима, у најбољем интересу детета, али онда када је као таква јасно дефинисана и планирана тако да обезбеђује сталност за дете. Дуготрајни боравци деце у хранитељским породицама утичу и на смањење капацитета система за реализацију нових смештаја.

8. Са којим најчешћим заблудама везаним за хранитељство и усвојење сте се сусретали у својој пракси ?

Ми смо сви сведоци актуелне медијске кампање којом се стигматизује и хранитељство и социјална заштита, посебно област дечије заштите. Оно што је очигледно да постоји непознавање и неразумевање процеса заштите деце од стране јавности, што ствара простор за различите мистификације, теорије завере и сл. Сензационалистички прикази појединачних случајева доводе до поларизованих ставова који се

Хранитељи нису ти који узимају нешто што припада родитељима, они у живот детета улазе тек када је утврђено да родитељи о њему не брину адекватно.

манифестују у реакцијама и коментарима, у једнима се оштро осуђују родитељи, у другима установе социјалне заштите. Све је то показатељ да грађани нису довољно и адекватно информисани, већ се у овом простору конфузије негују и појачавају страхови људи да и њихове породице могу бити жртва неких служби које виде као ирационалне и моћне. Социјална заштита треба да се представи заједници, да покаже свој људски лик и приближи грађанима да је она ту у служби деце и породице, а не против њих. Мислим да грађани треба да упознају стручњаке који непосредно раде у дечијој заштити, као и компетентне хранитеље да би могли да створе потпуну слику. Промена приступа би допринела другачијем виђењу односа моћи између институције и грађанина и ублажила страхове.

9. У јавности се често сусрећемо са медијским чланцима који говоре да се породицама одузимају деца због сиромаштва и дају хранитељским породицама уместо да се тај новац усмери као подршка биолошким породицама, како коментаришете ове чланке?

Родитељи чија су деца издвојена из породице трпе огроман губитак. Јавност често има погрешне представе о њима као људима који су равнодушни, незаинтересовани, хладни... Оно што је свакако допринос медија је то што су грађанима кроз личне приче приближили колико је родитељима тешко, колико су вишеструко погођени. У својој патњи, ове породице и себи и другима нуде поједностављена објашњења као што је „да сам ја имао тај новац“. Гледаоци који немају комплетну информацију о свим проблемима једне породице лако прихвате ту врсту објашњења.

На жалост, у животу ствари нису тако једноставне. Баш зато што су узроци због којих се деца издвајају из породице сложени и вишеструки, само давање новца не решава проблем. И земље које су много богатије и родитељима могу да дају већу новчану помоћ и даље имају потребу за хранитељским смештајем. Сума новца, колика год да је, неће решити проблем поремећених породичних односа, болести зависности, недостатак родитељских вештина и знања итд.

Хранитељи нису ти који узимају нешто што припада родитељима, они у живот детета улазе тек када је утврђено да родитељи о њему не брину адекватно. Накнада коју држава даје намењена је пре свега задовољавању потреба детета и представља израз напора да се детету које је доживело јако тешка искуства омогући да надокнади много тога што је у ранијим периодима пропуштено. Хранитељи су одговорни за наменску употребу ових средстава.

10. На који начин по Вашем мишљењу систем социјалне заштите може боље пружити већу подршку биолошкој породици?

Та подршка мора бити свеобухватна и дизајнирана тако да уважава снаге, вредности и културу којој породица прихвата. Треба имати у виду да су породице у кризи често изоловане, без довољно поверења у институције, заједницу којој припадају и сопствене могућности да направе промену. Последњих година у нашој земљи су развијани модели подршке породици кроз интензивно ангажовање стручног радника који са породицом гради однос поверења, пружа и практичну и саветодавну помоћ, омогућавају да развије конструктивне одговоре. Животне вештине се уче, родитељство се учи и уз стручно вођење и уверење професионалаца да је

промена могућа, породице је и остварују. Овакви модели рада су успешно пилотирани и чека се да они добију стабилно место у систему социјалне заштите. Ова индивидуализована подршка може се успешно повезати са низом других сервиса који родитељима треба да буду лако доступни- уживо, телефонски, онлајн.

Материјална подршка, као део целовитог решења, најбоље ефекте има када прати познату изреку да, када желиш да некоме трајно помогнеш, није га довољно нахранити већ научити да пеца рибу. Тако средства циљано усмерена на оснаживање породице, обезбеђивање запошљавања (кроз набавку алата или обуке), као и на опрему домаћинства представљају подршку која највише доприноси трајном унапређењу функционисања породице.

Посебна област у којој је родитељима потребна подршка је везана за контакте са њиховом децом која су на смештају. Важно је подржати их да приликом контаката буду припремљени за различите реакције детета, подучити их како да управљају сопственим снажним емоцијама, осмисле садржај и активности који одговарају детету и доприносе учвршћивању односа са њим.

11. Уколико Вас нешто нисмо питали, а сматрате да је важно да додате на ову тему, шта би то било?

Брзе и масовне промене које се дешавају у савременом друштву траже и прилагођавање система дечије заштите. Верујем да је сада време да промишљамо о томе каква је актуелна визија којој као друштво тежимо на овом плану и да се у складу са тим дефинише стратегија даљег развоја читавог система, која ће дефинисати и даље правце развоја хранитељства. Када је у питању медијска слика о хранитељству и дечијој заштити, оно што нам је потребно не може се свести на деманте појединачних нетачних и искривљених интерпретација. Социјалној заштити је потребна позитивна кампања која се уздиже изнад нивоа расправа и ствара оквир за заједничко разумевање најбољих интереса детета и улоге које у његовом остваривању имају установе социјалне заштите, али и породица, заједница и друштво у целини.

Социјалној заштити је потребна позитивна кампања која се уздиже изнад нивоа расправа и ствара оквир за заједничко разумевање најбољих интереса детета и улоге које у његовом остваривању имају установе социјалне заштите, али и породица, заједница и друштво у целини.